

TYÖNEUVOSTO

LAUSUNTO

TN 1345-98

PL 32

00023 VALTIONEUVOSTO

puh. 09 - 645 593

22.1.1998

13/1997

Lausunnonpyytäjä:

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Asia:

Yötyön teettäminen työaikalain (604/1946) 13 §:n 2 kohdan ja työaikalain (605/1996) 26 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella

Työnantaja:

A Oy

Lausuntopyyntö

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry on pyytänyt työneuvoston lausuntoa siitä, voidaanko A Oy:n muovitehtaan esiasettajilla teettää yötyötä työaikalain (604/1946) 13 §:n 2 kohdan perusteella sellaisena, kun se on laissa 1351/1988 ja työaika-lain (605/1996) 26 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella vielä kello 01.00 jälkeen. Esiasettajat itse tekevät pelkästään iltaja yötyötä, mutta tuotanto heidän hoitamillaan ruiskupuristuskoneilla on järjestetty kolmeen vuoroon. Asiasta on syntynyt erimielisyyttä Kemianteollisuus KT ry:n ja Kemianliitto ry:n välillä. Liitot ovat yhteisessä kirjelmässään pyytäneet, että keskusjärjestöt yhdessä pyytäisivät työneuvoston lausunnon asiasta. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry on kuitenkin sopinut Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton kanssa, että SAK ry saattaa yksin asian työneuvoston käsiteltäväksi.

A Oy:n muovitehtaalla valmistetaan tarkkuusmuovista elektroniikka- ja autoteollisuudelle, esimerkiksi matkapuhelimien ja kaukosäätimien kuoria ja turvavyöosia. Tehtaalla työskentelee noin 90 Kemianliiton jäsentä sekä vajaat 30 toimihenkilöä. Tuotanto tehtaalla on järjestetty

kolmeen vuoroon. Koneryhmissä ja koeajoista vastaavat koneryhmäasettajat ovat kuitenkin jatkuvassa päivätyössä. Koneiden varsinainen huolto ja korjaus on järjestetty erikseen. Kun koneryhmäasettajat ovat jatkuvassa päivätyössä on asetustyöntekijöiden jakautumiseksi tasan eri työvuoroille esiasettajien työt järjestetty niin, että he ovat vuoroviikoin iltavuorossa klo 15.00 - 23.00 ja yövuorossa 23.00 - 07.00. Esiasettajilla ei ole mitään em. järjestelyä vastaan. Lisäksi neljä asettajaa työskentelee kaikissa kolmessa työvuorossa.

Kemianliitto ry on katsonut, ettei esiasettajien työ ole järjestetty kolmeen tai useampaan vuoroon työaikalain 13 §:n 2 kohdassa tarkoitetulla tavalla. Kemianliitto ry on kuitenkin ollut valmis tekemään työaikalain 13 §:n 8 kohdassa tarkoitetun sopimuksen yötyöstä. Kemianteollisuus ry on taas katsonut, ettei sanottua sopimusta tarvita, koska riittää, että tuotanto on järjestetty kolmivuorotyönä, vaikka juuri puheena olevat työntekijät tekisivät vain kahta vuoroa.

Liitot toteavat, että työneuvoston lausunnon 141 mukaan kuhunkin vuoroon kuuluvien työntekijöiden on tultava säännöllisesti työtuntijärjestelmän mukaan edellisessä vuorossa olleiden sijaan, jotta yötyö olisi sallittua. Lausunnon mukaan työaikalain 13 §:n 2 kohdalla on tarkoitettu suojella työntekijöitä joutumasta jatkuvasti yötyöhön. Edelleen liitot toteavat, että työneuvoston lausunnossa 254 pidetään säännöksen rationa sen estämistä, ettei vuorotyöntekijää pidetä yhdenjaksoisesti yötyössä. Säännös edellyttää lausunnon mukaan, että työntekijät eri vuoroissa suorittavat samanlaista työtä ja että toisen vuoron päätyttyä toiseen vuoroon kuuluvat työntekijät ryhtyvät jatkamaan työtä. Työneuvoston lausunnossa 482 on vielä todettu, että vuorojen tulee liittyä toisiinsa sillä tavoin, että ensimmäisen vuoron päätyttyä alkaa toinen vuoro ja kolmivuorotyössä toisen vuoron päätyttyä alkaa kolmas vuoro. Vuorojen muuttumisella tarkoitetaan lausunnossa 482 sitä, että työntekijä on samalla vuorolla kerran vain yhden viikon ja siirtyy seuraavaksi viikoksi jollekin toiselle vuorolle. Lopuksi liitot toteavat, että kemiallisteknistä teollisuutta koskevan työehtosopimuksen 6 §:n 10 momentin mukaan (työehtosopimusta sovelletaan po. työntekijöihin). Kemianliitto on edellä selostettujen lausuntojen perusteella katsonut, että juuri konkreettista yötyötä tekevän työntekijän tulisi olla kolmessa vuorossa, mikäli yötyötä tehdään vielä kello 01.00 jälkeen, kun taas Kemianteollisuus ry:n mielestä riittää edellä mainittu järjestely, jossa työt on järjestetty kolmeen vuoroon. Liitot ovat jääneet erimielisiksi työaikalain 13 §:n 2 momentin tulkinnasta ja pyytäneet, että keskusjärjestöt yhdessä pyytävät työneuvoston lausunnon siitä, voidaanko A Oy:n esiasettajilla teettää yötyötä edellä kuvatulla tavalla vielä kello 01.00 jälkeenkin, kun he itse tekevät pelkästään ilta- ja yövuoroa, mutta työheidän hoitamillaan ruiskupuristuskoneilla on järjestetty kolmeen vuoroon.

SAK ry:n käsityksen mukaan työtyön teettämistä vuorotyössä koskevien säännösten tarkoituksena on työntekijän suojaaminen liian usein toistuvalla yötyöltä. Yötyön teettäminen läpi yön on sen vuoksi sallittua vain sellaisessa vuorotyössä, jota tehdään ympäri vuorokauden. Tällöin työ on jaettu kolmeen tai useampaan vuoroon. Kun vuorojen tulee vuoden 1946 työaikalain 14 §:n 1 momentin ja vuoden 1996 työaikalain 27 §:n 1 momentin mukaan muuttua ennalta sovituin ajanjaksoin, tulee yhdelle työntekijälle kolmivuorotyössä vain kolmannes työvuoroista tehtäväksi yövuorossa.

Työneuvoston pyytämänä lisäselvityksenä SAK ry on ilmoittanut, että lausuntopyynnössä mainitut neljä asettajaa eivät ole niitä henkilöitä, joita lausuntopyyntö koskee. Näitä neljää asettajaa lukuun ottamatta asetustyöntekijät työskentelevät siten, että koneryhmäasettajat tekevät päivätyötä ja esiasettajat kaksivuorotyötä ilt- ja yövuoroissa. SAK ry:n lausuntopyyntö koskee kaksivuorotyötä tekevien esiasettajien yötyön laillisuutta klo 01.00 jälkeisenä aikana.

Asianosaisten kuuleminen

Työneuvosto on kuullut suullisessa istunnossa 25.9.1997 A Oy:n muovitehtaan yksikön johtajaa X:ää ja luottamusmiestä Y:tä työn järjestämisestä tehtaalla sekä millainen on eri asettajanimikkeillä työskentelevien työntekijöiden toimenkuva. Kuultavat ovat tapahtumahetkellä olleet edellä mainituissa tehtävissä.

Puheenjohtaja: Onko lausuntopyynnössä kuvattu työaikajärjestely edelleen käytössä?

X: Työaikajärjestely oli käytössä väliaikaisesti. Koneiden piti pyöriä kolmessa vuorossa, mutta henkilöstöä ei ollut tarpeeksi yö- ja iltavuoroihin. Tehtaalla oli muutamia henkilöitä, jotka halusivat kyseisiä vuoroja tehdä. Kyseinen henkilöstö oli niin kauan tässä työvuorojärjestelmässä, kunnes saatiin koulutettua uutta henkilöstöä, joka pystyi pyörittämään koneita kolmessa vuorossa.

Puheenjohtaja: Järjestelmä ei enää ole tällainen?

X: Ei ole ollut enää vuosiin. Järjestelmä oli noin vajaan vuoden käytössä.

Puheenjohtaja: Eli työn järjestämisestä silloin?

X: Kerron ensin miten toiminta nyt on järjestetty ja mitkä syyt tähän johtivat. Meillä on ruiskupuristuskoneita. Tehtaalla, josta nyt on kysymys, on tällä hetkellä sata konetta, jotka pyörivät läpi vuorokauden seitsemän päivää viikossa ja 24 tuntia vuorokaudessa. Pysähdyksiä on vain joulun aikaan ja kesällä viikon tai kahden ajan. Muulloin koneet ovat käynnissä. Koneryhmällä on myös sellainen vuoroasettaja, kokenut työntekijä. Jokaisella koneryhmällä on vuoroasettaja, joka vaihtaa näitä muotteja, kun sarja vaihtuu, laittaa uuden käyntiin sekä laittaa koneen ajoarvot. Vuoroasettajalla on mukana tällainen apu- eli esiasettaja. Se voisi olla apuasettaja, mutta esiasettajan nimellä se meillä on. Esiasettaja tuo apulaitteet, myllyt jolla jauhetaan raaka-aine valukanavaan, vaihtaa raaka-aineet sekä huolehtii raaka-aineiden kuivaamisesta. Silloin oli enemmän konekohtaisia kuivaamia. Nykyisin on keskuskuivaamo. Esiasettaja vaihtaa raaka-aineet, tuo laatikonvaihtajat sekä kiinnittää jopa sen muotin paikalleen, jotta tämä vuoroasettaja, jolla on pidempi koulutus, pystyy työnsä tekemään.

Meillä on koko tämän vuosikymmenen ajan tuotanto kasvanut voimakkaasti ja henkilökuntaa on jouduttu lisäämään. Esiasettajia ei ole ollut tarpeeksi, koska koulutusta tähän ammattiin ei suoranaisesti ole. Koulutus tapahtuu joko oppisopimuksella tai sitten henkilöstöä on koulutettu työn ohessa. Tämän takia on jouduttu näitä töitä jakamaan helpompiin osiin siten, että työtä pystytään suhteellisen lyhyellä koulutuksella tekemään. Siihen kuuluu muotin hakeminen varastosta, vanhan muotin kiinnittäminen koneeseen ja vanhan poistaminen, sen varastoiminen ja niin edelleen.

Tässä kyseessä olevassa tapauksessa, joka nyt on täällä esillä, meillä oli ennen sitä kolme sellaista ruiskuvaluryhmää, joilla kullakin oli omat työnjohtajat. Sitten tuli neljäs ryhmä, jossa työt aloitettiin eli konemäärä lisääntyi työnjohtajilla. Uudessa neljännessä koneryhmässä työt aloitettiin niin, että siinä oli vain yksi koneryhmäasettaja ja muiden ryhmien vuorossa olevat ihmiset kävivät koneella auttamassa, jos tarvetta ilmeni. Mutta sitten konemäärä lisääntyi ja todettiin, että tarvitaan jonkinlainen työntekijä, joka myös kiertää yövuoroissa. Päivävuorossa oli vain koneryhmäasettaja. Töiden ja koneiden lisääntymisen jälkeen todettiin, että tarvitaan joka vuoroon tällainen esiasettaja. Tällä hetkellä siellä on myöskin vuoroasettaja. Sen jälkeen on edelleen perustettu kaksi uutta ryhmää. Tällä hetkellä kaikki vuoroasettajat ja esiasettajat kiertävät keskeytymättömässä kolmessa vuorossa eli viisivuorojärjestelmän mukaisesti. Edellä kuvattu oli tällainen käynnistymisvaihe, jolloin toiminta oli pienemmässä mittakaavassa, koneita oli vähemmän samoin kuin käytettävissä olevaa henkilökuntaa.

Asettajien työt ovat käytännössä saman tyyppisiä paitsi että esiasettaja ei tee näitä koneen käynnistyksiä tai uuden muotin käynnistyksiä, kun sarja tulee. Mutta jos häiriötä tulee eli kun kappale ei tipahdakaan niin kuin pitäisi ja kone pysähtyy, niin esiasettaja tekee käynnistyksiä ilta- ja yö vuorossa. Tilanne oli tämä lyhyesti kerrottuna.

Y: Tuo oli aika tyhjentävästi sanottu.

Puheenjohtaja: Sen verran kertaan, että esiasettajien tehtävät eivät kaikilta osin ole samat kuin koneryhmä-asettajilla ja heidän ammattitaitovaatimus on vähäisempi, ymmärsinkö oikein?

X: Kyllä, osittain päällekkäisiä.

Puheenjohtaja: Onko silloisella pääluottamusmiehellä jotain lisättävää

Y: Ei oikeastaan, tuossa tuli oikeastaan kaikki. Tämä asettajajärjestelmä eli kolme eritasoista asettajaa on ollut voimassa vuonna 1993. Tilanne nyt on pikkuisen erilainen. Nykyisin asettajaryhmiä on neljä kappaletta eli neljä eri tason asettajaa.

Puheenjohtaja: Onko jäsenillä nyt jotain kysymyksiä?

Kallio: Jos vielä täsmennettäisiin, mitä se asettamistyö oikein on. Sanoitte, että koneryhmä asettajan tehtävänä on huolehtia siitä, että koneet on kunnossa. Minua kiinnostaa, miten tämä asettamissana liittyy näihin työtehtäviin.

Y: Asettamissana on hiukan harhaanjohtava sellaisen henkilön korvissa, joka ei tiedä mitä tehdään ja mitä on ruiskuvalu. Jos tarkastellaan koneryhmäasettajan työnkuvaa niin ruiskuvalukoneelle granulaatti eli tämä raaka-aine tulee ryyminä. Se tulee sulatussylinteriin missä ryyini sulatetaan sulatusmassaksi. Tämä ruiskutetaan sellaiseen muottiin, josta tulee jonkin muotoinen kappale esim. kännykän kuori. Sen jälkeen kappale jäähdytetään. Muotti tekee muodon kappaleelle. Sitten on erilaisia kappaleita, minkä takia pitää ruiskuttaa sulaa massaa eri tavalla koneella ja jäähdytysajat ovat erilaiset. Kun uusi muotti tulee, kukaan ei tiedä, miten ajetaan, mikä on jäähdytysaika, mikä on ruiskutusaika ja mitkä ovat paineet. Koneryhmäasettaja on kokenut, pidemmän aikaa työtä tehnyt henkilö, joka antaa koneelle ajoarvot siten, että lopputulos on hyvä.

Esiasettaja tai sanotaan se näin normaali asettaja pystyy ajamaan koneella, mutta ei pysty ajamaan koeajoja eikä ajamaan mallia eikä pysty asettamaan ajoarvoja. Hän ajaa niillä arvoilla, jotka koneryhmäasettaja on tehnyt.

Skippari: Puheenjohtaja, vielä sellainen tarkentava kysymys. Ymmärsinkö oikein, että tämä vaihe jossa kello yhden jälkeen yöllä nämä esiasettajat työskentelivät ollessaan kaksivuorojärjestelmässä jäi noin vuoden mittaiseksi?

Y: Kyllä. Kyse oli muutamasta henkilöstä, joista osalla tämä vaihe kesti noin vuoden verran ja osa siirtyi jo paljon aikaisemmin keskeytymättömään kolmivuoroon, kun saatiin koulutettua henkilöstöä siten, että heitä oli riittävästi.

X: Kaikki olivat alle vuoden. Kyseessä oli ylimenokausi.

Y: Mikäli muistan oikein, henkilöitä jotka olivat ilta- ja yövuorossa, oli neljä kappaletta. Kaiken kaikkiaan lienee neljä tai viisi henkilöä, jotka ovat olleet tässä järjestelmässä mukana käynnistysvaiheen aikana.

Rautiainen: Yövuorossa siis tarvittiin kiinteästi asettaja, joka huolehti, jos kone seisahtui tai jotain muuta tapahtui.

Y: Kyllä, se oli välttämätöntä. Siellä tuli olla sellainen koulutettu, talossa tarpeeksi pitkään ollut työntekijä, joka ymmärsi siitä koneesta jotain ja pystyi jotain tekemään.

Rautiainen: Oliko näin, että kun koneryhmäasettajat hoitivat muotin vaihdot niin silloin, kun tuli yövuoro eivätkä he olleet paikalla ja sitten ajettiin se yö...

Y: Vuoroasettajan vuorossa vastaava asettaja mikä periaatteessa vastaa

koneryhmäasettajaa ja oikeastaan vuoroasettaja pystyi myös muotin vaihtamaan ja laittamaan käyntiin.

X: Mutta näitä vuoroasettajia, joilla oli sellainen taito, että he pystyivät käytännössä semmoisen vanhan jo tuotannossa olleen muotin vaihtamaan oli sen verran vähän, että siellä tarvittiin myöskin näitä esiasettajia, joka teki sitä valmistelevaa työtä. Sarjathan loppuu kaikkina vuorokauden aikoina, jolloin esiasettaja voi poistaa sen vanhan muotin ja laittaa seuraavan siihen valmiiksi ja hoitaa raaka-aineet kuivamaan ja niin edelleen siten, että tämä vuoroasettaja kun ehtii pystyy koneen käynnistämään tai sitten tällä yhdellä osastolla, jossa oli vaan päivävuorossa työskentelevä koneryhmäasettaja niin hän. Työn kannalta oli täysin välttämätöntä pitää työntekijää muuten tuotanto olisi pysähtynyt joka yö.

Y: Sitä ennen meillä oli eri osaston vuorohenkilöstö, joka kävi aina korjaamassa häiriöt. Tämä järjestelmä ei kuitenkaan toiminut, koska toisaalla sitten koneet seisoivat. Siinä oli seinä välissä ja omalla puolella kiire, eikä siinä ehdi lähtemään. Jos kone pysähtyy, se jonkin ajan kuluttua sammuttaa itse lämpönsä. Lämpenemiseen menee aikaa 20-30 minuuttia. Tällöin taas kaikki toiminnot ovat koneen lämpenemisestä kiinni.

Kallio: Voisitteko hiukan kuvailla, millaisia nämä koneet ovat? Voidaanko puhua jostakin prosessinomaisesta tuotannosta vai onko kysymys pikemminkin yksittäisestä koneesta ja sen toiminnasta. Voisitteko kuvailla koneiden kokoa ja hintaluokkia, jotta koneista syntyisi tarkempi kuva?

X: Meillä on ruiskupuristinkone, joka on kooltaan noin neljä- viisi metriä leveä ja lähes kaksi metriä korkea. Hintaluokka apulaitteineen oli sillä hetkellä noin puolimiljoonaa markkaa. Toiminta sinänsä on täysin automaattista. Silloin kun sarja lähtee käyntiin koneella ei tarvita käyttäjää. Koneisiin voi kuitenkin tulla häiriöitä esim. raaka-aineen syötössä voi olla häiriöitä tai sitten monimutkaiset kappaleet voivat jäädä muottiin kiinni. Silloin muotti hydraulisesti liikutetaan ja suljetaan ja sitten ruiskutetaan raaka-aine muottiin. Raaka-aine jähmettyy, muotti avataan ja kappale työnnetään ulos. Siellä on kevyitä kappaleita, jotka voi lennähtää ja jäädä muotin väliin. Häiriö syntyy automaattisesti, kun kone tunnistaa, että siellä on jotain välissä. Näitä häiriöitä poistamaan tarvitaan henkilökuntaa läpi vuorokauden.

Koneet ovat pitkälti mikroprosessori ohjattuja ja käytännössä hyvin monimutkaisia laitteita. Niissä on nykyisin ja oli jo silloin muisti tai prosessori jopa monia prosessoreita, jotka yhtäaikaan pystyy tekemään useita toimintoja. Parametreista, joilla konetta säädetään voidaan sanoa sen verran, että noin 200 arvoa voidaan helpostikin tarvita esimerkiksi kännykän kuoren valmistamiseen. Kaikki arvot vaikuttavat lopputuotteeseen jollain tavalla. Kombinaatiot ovat melkoisia. Mitään nimenomaista koulutusta ei ole tälle alueelle, vaan se on työpaikkaopiskelua ammattikoulun jälkeen. Koulutusjakso on sen

verraten pitkä. Tällä vuosikymmenellä on henkilökunnan määrä noussut kolminkertaiseksi ja laskutus kymmenkertaiseksi. Koko ajan on palkattu lisää työntekijöitä. Työntekijöitä oli vuosikymmenen alussa oli 300 ja nyt henkilöstön määrä on 850.

Skippari: Vielä työn organisoinnista eli nyt tässä viisivuoro-järjestelmässä näillä neljällä koneryhmällä on miehityksenä kaksi asettajaa. Onko niissä vielä jotain muuta mikä kuuluu siihen miehitykseen?

X: Kyllä. Siellä on sellaiset laaduntarkkailijat, jotka sinänsä ovat sitten muita kuviota. Käytännössä siellä on tällainen esiasettajaryhmä, joka kiertää siinä vuorossa ja sitten on tämä vuoroasettaja. Esiasettaja on edelleen. Sitä voi luonnehtia koulutusportaaksi. Voisi sanoa näin, että alemman palkkaluokan tai toinen vaihtoehto nuorempi asettaja, joka on koulutusvaiheessa. Yleisesti ottaen sitä kautta edetään vuoroasettajaksi, joka pystyy hoitamaan näitä kaikkia esille tulevia tapahtumia lukuun ottamatta sitä koeajoa, jossa määritellään ne ajoarvot ja määritellään myöskin apulaitteitten toiminta. Ajoarvot kirjautuvat koeajon jälkeen. Silloin oli mikrokasetti ja nykyisin PC-levyke, jolle ajo-arvot taltioidaan ja vuoroasettaja sitten kun vuoro vaihtuu, hakee sen tietyn ohjelman ja laittaa käyntiin.

Skippari: Eli normaali, sanotaan nyt tämänhetkinen viisivuoro-järjestelmän kehitys on sitten...

X: Kolmetasoinen joissain tapauksissa taitaa neljäkin olla mutta kolme...

Y: Keskimäärin siinä on esiasettaja ja sitten on asettaja, vuoroasettaja, käyttäjä eli käytännössä laaduntarkkailija, joka periaatteessa on laatikon vartija, joka laittaa laatikot kiinni ja kirjaa ylös, että tällainen laatikko on tullut ja panee laatumerkinnät. Yhden ryhmän työntekijät ovat siinä.

Skippari: Eli neljä?

Y: Neljä. Se nyt riippuu taas koneryhmän koosta, koneryhmän toimenkuvasta, mitä kappaletta se ajaa ja kuinka paljon ajetaan. Kuusvuorokoneella on koneilla yleensä aina manipulaattori, siinä saattaa olla myös robotti ja siinä saattaa olla edelleen kokoonpanolaite eli tuotannossa tarvitaan monenlaista osaamista. Meillä on koneryhmien ja näiden neljän asettajan ryhmän lisäksi erikseen vielä robotti. Tuotanto on muuttunut huomatta-vasti 1990-luvun alusta.

X: Edelleen on tämä esiasettajataso ja vuoroasettajataso ja sitten vielä koneryhmäasettaja. Joka tapauksessa järjestelmän käyttöönottovaiheessa tilanne oli tämä, mitä edellä on kuvattu.

TYÖNEUVOSTON LAUSUNTO

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry on pyytänyt työneuvoston lausuntoa siitä, voidaanko esiasettajilla esillä olevan kaltaisessa tilanteessa teettää yötyötä työaikalain (604/1946) 13 §:n 1 momentin 2 kohdan (laissa 1351/1988) ja työaikalain (605/1996) 26 §:n 1 momentin 2 kohdan perusteella vielä kello 1.00: n jälkeen, kun he itse tekevät pelkästään ilta- ja yövuoroa, mutta tuotanto heidän hoitamillaan ruiskupuristuskoneilla on järjestetty kolmeen vuoroon.

Lausuntopyynnössä on kuvattu A Oy:n muovitehtaalla vuonna 1993 käytössä ollut työvuorojärjestelmää. Tuotantotoiminta on tehtaalla ympärivuorokautista lukuun ottamatta lyhyitä seisokkiaikoja jouluna ja kesällä. Tuotantotoimintaan on lausuntopyynnön taustalla olevana ajanjaksona osallistunut saadun selvityksen perusteella ainakin kahdenlaisella nimikkeellä olevia asetustyöntekijöitä: koneryhmäasettajia ja esiasettajia. Asettajien työvuorot poikkesivat toisistaan siten, että koneryhmäasettajat työskentelivät päivävuorossa. Esiasettajat työskentelivät vuoroviikoin ilta- ja yövuorossa. Lisäksi neljä asettajaa työskenteli tehtaalla kaikissa kolmessa vuorossa.

Päivävuoroa tekevät koneryhmäasettajat ovat vastanneet koneiden käyntikunnosta antamalla koneille ajoarvot uutta muottia valmistettaessa sekä huolehtineet koeajoista. Yhtä koneryhmäasettajaa kohden on tehtaalla ollut yksi noin kymmenen konetta käsittävä koneryhmä.

Esi-asettajan tehtävänä on saadun selvityksen mukaan ollut muun muassa poistaa muotti sarjan vaihtuessa, laittaa seuraava muotti valmiiksi, tuoda apulaitteet, vaihtaa raaka-aineet ja huolehtia raaka-aineiden kuivaamisesta. Esiasettajien on todettu myös huolehtineen häiriön sattuessa koneen uudelleen käynnistyksestä ilta- ja yövuorossa. Mahdollisten toimintahäiriöiden varalta on selvitetty olleen välttämätöntä, että tuotantotoiminta on ollut miehitetty ympäri vuorokauden.

Saadun selvityksen perusteella asetustyöntekijöiden työtehtävät eivät kaikilta osin ole olleet samanlaiset ja että myös asetustyöntekijöiden ammattitaitovaatimukset ovat poikenneet toisistaan. Asettajien toimenkuvat poikkesivat siltä osin keskeisesti toisistaan, että vain koneryhmäasettajat pystyivät määrittämään ajoarvot uuden mallitilauksen tullessa. Muut asettajat pystyivät ajamaan annetuilla ajoarvoilla ja käynnistämään koneet uudelleen toimintahäiriön jälkeen. Esiasettajan toimenkuvaa on kuitenkin luonnehdittu lähinnä huolehtia valmistelevista toimista vuoroasettajan työn jouduttamiseksi. Esiasettajan on edelleen selvitetty olevan eräänlainen koulutusvaiheessa oleva työntekijä, joka toimii alemman palkkaluokan tehtävissä.

Saadun selvityksen perusteella järjestelmä on ollut tehtaalla käytössä väliaikaisesti noin vuoden ajan, ja se on ollut osa laajamittaisen toiminnan käynnistysvaihetta. Toiminnan laajetessa ja tehtäviin harjaantuneiden työntekijöiden määrän kasvaessa työt on nyttemmin järjestetty viisivuorojärjestelmän mukaisesti.

Työneuvosto on äänestettyään lausunnon kahdesta viimeisestä kappaleesta äänin 6-3 päättänyt esittää lausuntonaan seuraavan.

Yötyö ja sen teettämisen edellytykset

Työaikalain (604/1946, muutos 1351/1988) 13 §:n mukaan yötyötä oli työ, jota tehtiin kello 22:n ja 6:n välisenä aikana. Työaikalain (605/1996) 26 §:n mukaan yötyötä on työ, jota tehdään kello 23:n ja 6:n välisenä aikana. Työaikalaeissa (604/1946 ja 605/1996) on rajoitettu työnantajan oikeutta yötyön teettämiseen työntekijöiden suojelunäkökohtien perusteella. Sekä työaikalaisissa (604/1946) että työaikalaisissa (605/1996) on luettelo tapauksista, joissa työnantajalla on oikeus teettää työtä yöllä.

Perusteet yötyön teettämiseksi kuten itse yötyön määritelmäkin ovat kuitenkin jonkin verran muuttuneet ajan myötä yhteiskunnan palvelurakenteen, kansalaisten tarpeiden, työajan lyhentymisen, työturvallisuuden ja työterveyshuollon voimakkaan kehityksen seurauksena (HE 193/1988 s.11).

Työaikalain (605/1996) yleisperusteluissa on yötyön teettämisedellytykset jaettu kahtaalle siten, että joko työn luonne tai vuorotyö saattavat edellyttää työn tekoa myös yöaikana (HE 34/1996 s.16). Jälkimmäiseen perusteeseen liittyen oli työaikalain (604/1946), muutos 1351/1988) 13 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetty, että yötyötä saatiin teettää työssä, joka on järjestetty kolmeen tai useampaan vuoroon. Edelleen saatiin saman säännöksen 3 kohdan mukaan yötyötä teettää työssä, joka on järjestetty kahteen vuoroon, kuitenkin enintään kello yhteen asti, paitsi yleisten teiden, katujen ja lentokenttien sekä niillä sijaitsevien laitteiden kunnossapito- ja puhtaanpitotöissä, joissa tällainen yötyö sai jatkua yli sanotun ajankohdan.

Työaikalain (605/1996) yötyön teettämistä vuorotyössä koskevat säännökset vastaavat aikaisemmin voimassa ollutta sääntelyä paitsi, että edellä mainitut yleisiä teitä, katuja ja lentokenttiä koskeva poikkeus on voimassa olevassa työaikalaisissa erotettu itsenäiseksi alakohdakseen. Yötyötä voidaan

Nykyään työaikalain (605/1996) 26 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdista ilmenevät yötyön teettämisperusteet ovat asiallisesti säilyneet samanlaisina työaikalain (406/1946) voimaan tulosta saakka yötyörajojen ja muun työaikasääntelyn muuttuessa. Tältä osin työaikalaisissa käytetyt ilmaisutavat ovat olleet yleisiä. Ne eivät suoraan ilmennä mitään toimialaa tai elinkeinoelämän osa-aluetta, jolloin säännöksiin ei ole kohdistunut muutospaineita yhteiskunnan ja elinkeinorakenteen muuttuessa. Säännösten yleisyydestä riippumatta yötyön teettämisperusteiden voidaan työaikalakien perustelujen pohjalta nähdä kuitenkin pitkälti heijastelevan teollisuustoiminnassa olevia tarpeita teettää työtä yöllä. Työaikalain (605/1996) 26 §:n 1 momentin ja työaikalain (604/1946) 13 §:n 1 momentin muissa alakohdissa mainitut perusteet heijastelevat vastaavasti muita työaloja tai jopa erityistehtäviä, joilla yötyön

teettäminen on osoittautunut tarpeelliseksi. Nämä perusteet ja tarve niiden muuttuminen on vastaavasti sidoksissa kulloinkin muuttuviin tarpeisiin.

Yötyö ja vuorotyö

Kuten edellä on jo todettu, yötyön teettäminen on kiinteästi liitetty vuorotyöhön. Yhteys yötyön ja vuorotyön välillä on ilmennyt myös säädösten välillä. Ennen työaikalain (604/1946) muutosta (1351/1988) työaikalain 13 §:ssä säädettiin paitsi 1 momentissa yötyön teettämisedellytyksistä lainkohdan 2 momentissa vuorotyöstä. Säännöksen mukaan edellä 1 momentin 1 ja 2 kohdissa tarkoitetuissa töissä tuli vuorojen, jollei poikkeusta ollut myönnetty tai työehtosopimuksessa toisin sovittu, säännöllisesti vaihtua ja ennakolta sovituin ajanjaksoin muuttua. Vuorotyön käsitettä työaikalaki (604/1946) ei sen sijaan määritellyt. Muutoksen (1351/1988) yhteydessä vuorotyötä koskeva säännös siirrettiin lain 14 §:ään, mistä se on melko lailla sellaisenaan siirtynyt työaikalain 27 §:ään, jonka 1 momentissa määritellään vuorotyö (HE 34/1996 s. 59).

Vuorotyön määritelmän puuttuessa työaikalain (604/1946) työneuvosto antoi työaikalain (604/1946) voimaan tulon jälkeen useitakin lausuntoja siitä, miten vuorotyö on ymmärrettävä. Lausunnoilla tarkennettiin työaikalain (604/1946) 13 §:n 2 momentin vuorotyösäännöstä. Lausuntoja on edelleen käytetty myöhemmin hyväksi työaikalakeja muutettaessa ja säädettäessä ja siinä yhteydessä vuorotyön käsitteen sisältöä määriteltäessä (esim. He 193/88 s. 26 ja HE 34/1996 s. 17). Lausunnoille on annettu merkitystä jonkinlaisena tulkintaperusteena myös työaikalakien yötyösäännöstä tulkittaessa siltä osin kun, kysymys on työstä, joka on järjestetty vuoroihin. Työaikalain (605/1996) yleisperusteluissa on hallituksen esityksessä yötyön yhteydessä todettu, ettei lain (604/1946, muutos 1351/1988) 13 §:ssä ole vuorotyön määritelmää. Perustelujen mukaan määritelmä voidaan kuitenkin johtaa 14 §:stä, minkä jälkeen sen sisältöön liittyen on viitattu työneuvoston lausuntoihin TN 254-52, TN 360-54, TN 482-58 ja TN 141-49 (HE 34/1996 s. 16-17). Siten vaikka lausunnot ovat pitkälti tarkentaneet sitä, mitä työaikalain 13 § 1 momentissa ja myöhemmin työaikalain 26 §:n 1 momentissa on tarkoitettu ilmaisulla työssä, joka on järjestetty vuoroihin. Samansuuntaisia periaatteita on asetettu myös työaikalain muutoksen (1351/1988) yhteydessä. Perusteluissa on tältä osin todettu, että vuorotyöllä tarkoitetaan säännösehdoituksessa juuri lakiehdotuksen 13 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua työtä, minkä jälkeen vuorotyön määritelmän sisältöä on tarkennettua edellä jo mainittujen vanhojen työneuvoston lausuntojen avulla (HE 193/1988 s. 26).

Työaikalakien yötyön teettämisperusteiden tulkinnasta työssä, joka on järjestetty vuoroihin

Sekä työaikalaisissa (604/1946) että työaikalaisissa (605/1996) on luettelo olosuhteista, jolloin työnantajalla on oikeus teettää työtä yöllä. Perusteet heijastavat yhteiskunnan eri työaloja, joilla on eri perustein tarvetta työn tekemiseen yöllä. Yö- ja vuorotyön käyttöön liittyvät usein sekä tuotannolliset että taloudelliset syyt yhdessä. Perusteluissa työaikalakien yö- ja vuorotyön teettämisen tarve on kytketty erityisesti juuri teollisuuteen ja sen toimintamalleihin. Tältä osin on todettu, että useiden prosessien käyntiinlähtö- ja pysäytysajat ovat niin pitkät, ettei prosessia voida pysäyttää päivittäin, minkä lisäksi on yritysten kilpailukyvyn kannalta välttämätöntä teettää yö- ja vuorotyötä (Yö- ja vuorotyön teettämisen tarpeista HE 193/1988 s. 5-6). Vuorokauden ympäri keskeytymättömänä jatkuvan työn on todettu olevan erityisen välttämätöntä juuri prosessiteollisuudessa kuten puunjalostus- ja kemian teollisuudessa (HE 193/1988 s. 25).

Tuotantotoiminnan järjestäminen ympärivuorokautiseksi ei työneuvoston käsityksen mukaan vielä merkitse, että kenellä tahansa tuotannossa työskentelevällä työntekijällä voidaan teettää työaikalaisissa (604/1946) tai työaikalaisissa (605/1996) tarkoitettua yötyötä. Tuotantotoiminnassa työskentelee henkilöitä eri tehtävissä, jolloin työaikalakien yötyön teettämistä vuorotyössä koskevien säännösten arvioinnin lähtökohtana on, että kyseisen työntekijän tekemä työ on järjestetty työaikalaisissa tarkoitetulla tavalla vuorotyöksi. Tämä ilmenee myös työaikalakien muutosten yhteydessä esiin tuodussa työneuvoston lausunnossa TN 254-52, jossa lausuntoa pyydettiin siitä, oliko eräiden työntekijäryhmien työaika järjestetty siten, että kysymyksessä oli työaikalain (604/1946) 13 §:ssä tarkoitettu vuorotyö. Lausunnon mukaan säännös vuorojen vaihtumisesta ja muuttumisesta on annettu sen estämiseksi, ettei vuorotyön tekijää yhdenjaksoisesti pidetä yötyössä. Edelleen työneuvosto on lausunnossaan katsonut, että säännös edellyttää, että työntekijät eri vuoroissa suorittavat samanlaista työtä ja että toisen vuoron päätyttyä toiseen vuoroon kuuluvat työntekijät ryhtyvät jatkamaan työtä.

Töiltä edellytettävän samanlaisuuden arviointi ei tuota ongelmia silloin, kun työt on järjestetty siten, että työntekijät vuorollaan hoitavat jotakin työpistettä, tehtävien ja toimenkuvan pysyessä muuttumattomina. Eri syistä työt voivat kuitenkin olla tuotannossa järjestetty niin, että järjestelyt poikkeavat jollain tavoin edellä kuvatusta työntekijöiden tehtävien olematta kuitenkaan tosiasiallisesti täysin toisistaan poikkeavat. Edellä selvitetyn töiden järjestelyn voi mahdollistaa esimerkiksi pitkälle kehittyneen tuotantotekniikan hyödyntäminen. Tällöin tuotantohenkilöstöä tarvitaan paitsi hyödyntämään käytettävissä olevaa tuotantotekniikkaa myös varmistamaan toiminnan häiriötön jatkuminen. Tuotantotoiminnan ollessa ympärivuorokautista on tällöin usein välttämätöntä, että tuotannossa on jonkinlainen miehitys myös yöaikana erityisesti tuotannossa syntyvien mahdollisten häiriöiden varalta, vaikka muut tuotantoon liittyvät tehtävät voidaan suorittaa muuna aikana. Tällöin joudutaan lausunnosta TN 254-52 ilmenevän lähtökohdan perusteella arvioimaan, minkälaista samanlaisuutta eri vuoroissa suoritettavalta työltä on edellytettävä. Tämä voi edellyttää vertailua myös työntekijöiden välillä. Vertailun suorittamista

pelkästään työtehtävien tasolla ei työneuvoston käsityksen mukaan siis voida aina pitää riittävänä tai asianmukaisena työtehtävien tasolla tapahtuvan rajanvedon ongelmallisuuden vuoksi. Huomiota voidaankin työneuvoston käsityksen mukaan joutua poikkeuksellisesti kiinnittämään myös sellaisiin välillisiin seikkoihin kuten työntekijöille asetettuihin ammattitaitovaatimuksiin, jolloin lähtökohtana on, että työntekijän tulisi ammattitaitonsa puolesta pystyä selviytymään vertailukohteen kanssa eri vuoroissa tehtävästä työstä. Työalasta ja työskentelyolosuhteista riippuen arvioinnin apukriteereiksi voivat muodostua myös käytetyt ammattinimikkeet tai palkkausperuste. Eri apukriteerien paino- ja käyttöarvo vaihtelee olosuhteiden mukaan, eikä rajanvetoa työneuvoston mukaan tulee suorittaa pelkästään niiden perusteella, mutta ne voidaan ottaa ratkaisussa poikkeuksellisesti huomioon silloin, kun eri vuoroissa tehtävät työt eivät olennaisesti poikkea toisistaan.

Edellä mainituilla perusteilla työneuvosto katsoo, että jos asetustyöntekijöiden ei voida asetettua ammattitaitovaatimuksetkin huomioon ottaen katsoa tehneen eri vuoroissa samanlaista työtä, ei yötyötä voida teettää enää kello yhden jälkeen, ellei yötyöstä ole sovittu työehtosopimuksessa työaikalain (604/1946, muutos 1351/88) 13 §:n tai työaikalain (605/1996) 40 §:n perusteella.

Sovelletut lainkohdat

Työaikalaki (604/1946) 13 §:n 1 momentin 2 kohta.

Työaikalaki (605/1996) 26 §:n 1 momentin 2 kohta.